

Evald Flisar: *Čaj s kraljico*. Mladinska knjiga, 2004 (zbirka Nova slovenska knjiga).

Človek, ki pride na svet s kompleksom Viljema Osvajalca, je definitivno zgrešil stoletje ali pa kar tisočletje. Če je rojen v Sloveniji, pa je mimo usekal tudi v prostorskih koordinatah. Svet, ki se je svoje čase s krvavim sladostrastjem pustil osvajati raznim Aleksandrom Makedonskim, Hanibalom, Napoleonom in podobnim, se je v drugi polovici 20. stoletja dokončno emancipiral, na branike svoje deviške časti pa postavil nepremagljivo topounmestnost birokracije. Položaj je torej zrel za najbolj komične nespornosti, in nanje naleti Vili Vaupotič, ki se leta 1969 z megalomanskimi slikarskimi ambicijami odpravi v London, obmejni organi pa mu v svoji tipični maniri že servirajo prvo lekcijo iz postavljanja na trda tla. Kar je šele prva od številnih dobrodošlic v svetu, kjer morajo največji požeruhi življenja in najbolj nepopustljivi zasledovalci slave in bogastva prenašati najbednejša nadlegovanja in najbolj banalne zaplete.

Flisarjev najnovejši roman je nadvse berljiva in zabavna oda megalomaniji, apetitom, ki v peklju svoje iracionalnosti dosegajo karnevalske razsežnosti. Rezultat je zgodba, ki poka po vseh šivih, groteska, ki za šalo privzema zunanje značilnosti zgodbe o uspehu, v svojem kar se da prostornem črevesju pa premleva še pikareskne začimbe, ljubezensko zgodbo, potopisno esejistiko in celo moralko, privoščiči si spogledovanje s kriminalnim zapletom ter se na koncu speča še s pravljico razrešitvijo: saj veste, tisto o revnem fantiču, ki po mukah in zapletih navsezadnje pristane na višavah družbene smetane? Eksplozivna mešanica razkriva obrise pravcate popart freske, vseskozi pa je predvsem uživaška meditacija o možnostih, ki se ponujajo strastnim in drznim, tistim, ki so se odločili prisiliti srečo, da jih vzame za svoje ljubljence, in ki so sposobni tudi vsi prestradani sanjariti, da bodo lepega dne požrli ves svet, ga namažali na kruh za tamalo malico ter se nato izstrelili v orbito. Če

se ne bi raje mirno pretegovali na lovorikah občudujočih vzdihov in pogledov. "Opera, tako razkošna, da si jo lahko zamislijo samo berači," bi rekel stari dobri Brecht, ki mu noben nagon ni bil tuj. Je sploh še smiselno svetu vsiljevati svojo voljo, ko pa je toliko bolj inspirativno osvojiti ga s svojo enkratnostjo?

Vilijeve umetniških impulzov sploh ni mogoče razločevati od pritiskov ambicioznosti, od neznosne napetosti volje in ekspanzivnosti. S svetom je v kar najbolj intenzivnem dialogu, ustvarjalna refleksija pa je že samodejna in se stopnjuje v tempu, ki mu niti sam ni več sposoben slediti. "Zmeraj sem skozi svet najrazločnejše videl vase, in skozi sebe nazaj v svet, ki pa ni bil več tak, kot bi bil, če bi ga znal videti neposredno; bil je preslikan z mano, z barvami mojih občutkov." Njegov zunanji imidž pa seveda daleč zaostaja za notranjimi potenciali. Avtor si ga je privoščil kot kombinacijo dveh najbolj udomačenih, čeprav nasprotujočih si stereotipov: kot tak ves čas niha med patetično preroško pozo kvazi Riharda Jakopiča, ki prestradan in zaničevan pridiga o vzvišenem poslanstvu, in pozo prefriganega beščeka, ki ga ima tako imenovani normalni človek lahko samo za popolnega kretena. V romanu, ki nesramežljivo izziva s popart prijemi, je stereotip seveda več kot dobrodošel, oba ekstrema pa sta z opaznim užitek raztegnjena do skrajne meje, medtem ko je bralcu dosledno prizanešeno z najbolj pogubnim klišejem in z resnično razdiralno javno skrivnostjo: z javkanjem o slovenskem zamudništvu in provincialnosti, s stokanjem o prirojenem nepremagljivem "luzerstvu" zahojenih Slovencev. Flisarjevega pisanja na nobenem mestu ne pokvari strahospoštovanje do belega sveta, nikjer ni zaslediti tresočega se upanja, da nam veliki končno namenijo milosten pogled ali dva in kakšno dobronamerno publico. Pač pa tudi sredi največje zmešnjave ohranja brezkompromisno, ekspanzivno taktiko.

Vili seveda še zdaleč ni edini, ki je prišel v London z namenom, da ga osvoji. Med naseljenci vseh barv je namreč kar nekaj takih, ki se ne zadovoljijo s sanjarjenjem o slavi čistilca čevljev ali sobarice. Domačini, ki so jim blagodatne prestolnice samoumevno dosegljive že vse življenje, ostajajo v primerjavi s prišleki kar nekam bledikavi. Vsako kršenje varnostne razdalje se za domorodce kaj slabo konča, mladi slikar očitno lahko sanjari le s sebi enakimi, tudi potem ko je njegova kariera nepričakovano krenila na bolje. Paradoks: više ko leta njegova umetnost, nižje se mora napajati njegov navdih, dokler navsezadnje ne pristane razpet med plemiškim mecenom in sumljivimi prijatelji iz kriminalnega podzemlja. Liki, "ki romanu dajejo neustavljivi ritem življenja", kar po vrsti prihajajo iz daljnih, barbarskih krajev z neizgovorljivimi imeni. Ob Romunki in Arabki, ki obveljata za usodni ženski, je tu še pisatelj Solouhin (po domače Dostojevski), ki Vilijeve sanje na glas dosanja, njegove štrene zameša prek meje znosnega in vse skupaj še zapiše v obliki komaj berljivih osnutkov.

Umetnost sama je hudo zmuzljiv pojem, kar je za nekoga, ki je nanjo stavil vse svoje ambicije, lahko še posebej nerodno. Dobri nameni niti v kombinaciji s pristno genialnostjo ne zaležejo kaj dosti: kar je za ustvarjalca pretresljiva

izpoved, je na koncu razumljeno le še kot "oblika norčevanja iz nesposobnosti likovne umetnosti, da izrazi kar koli novega". Vili, ki po družbeni lestvici leže v neslutene višave, je ob vsakem večjem uspehu tudi seznanjen z neslavnimi platmi svojega prodora: bridko resnico vsakokrat razbere iz vnamarne (in niti najmanj zlonamerne, pač pa grenko resnične) pripombe galeristove ali meceneve sorodnice. Vse evforično kupovanje njegovih slik in patetično priseganje nanj je vedno le muha bolj ali manj čudaškega starca, ki bi rad veljal za poznavalca, pa ga pri nakupih slej ko prej vodi pijanska demenca, homoerotična neutolažljivost, v najboljšem primeru pa neškodljiva, razstresena, skorajda prisrčna kljubovalnost. Flisarjev roman je pravcati slavospev varljivosti, lažnim upom in pisanemu ništrcu, ekspanzivnosti, ki potem, ko je požrla samo sebe, na nasprotnem koncu prebavnega trakta izloči svoje nasprotje.

Pri čemer pa ne gre le za nezrelost, za nepripravljenost na življenje z uresničenimi željami. Roman, ki se je začel kot burka, se izteče v metafizijski finale, v dogajanje, ki le še posnema (že izpisani) sinopsis lažnega Dostojevskega, brezupno nenadarjenega pisca. Groteskna dvodimenzionalnost pa paradoksalno le še poveča tragiko udeležencev, saj je njihova človeškost zmaličena na nekaj banalnih motivov. Preživeti je mogoče le še kot potrošni material vse bolj plehkega "bang-a-bang sveta", ki pa je medtem udomačil tudi sanje, da jih zdaj lahko cinično poklanja realizirane v priročnem formatu. Kaj še preostane, potem ko je vse uresničeno?

Rožljanju uspeha, ki kot dobro podmazan stroj samodejno melje naprej in učinkuje že kar grozljivo avtomatično, parira le še Vilijev notranji monolog, energija edine vnaprej izgubljene bitke. Refleksija sicer vedno znova zminira lastne zastavke, na dan pa potegne presenetljivo potlačeno plat njegove narave, ki sega vse do utajenih domačijskih potez, celo do spodobnosti in poštenosti. Življenje je začelo oponašati šund romane, on pa je svoje cilje osvojil z najskromnejšim in najpreprostejšim, z najmanj izumetničenim in najiskrenejšim delom svoje osebnosti. Tako je tudi srečen konec, ki znotraj Flisarjevega opusa deluje kot intrigantna posebnost, mogoče brati na najmanj dva načina. Medtem ko se v duhu hollywoodske estetike lahko naslajamo nad obrtniško lepim prizorom, pa bo tudi najbolj nergavim nasprotnikom sladkobe dano vedeti, kam pes taco moli.